

Tolna

vármegye

Völgysegi
Bonyhád

járás

(~~kör~~) jegyzőség

Közigazgatási tájékoztató lap

Bonyhád

nagy (~~hisz~~) község közérdekű viszonyairól.

I. A község általános leírása.

A) A község történeti leírása.

1. A község keletkezésére, fejlődésére, esetleg elpusztulására és újra felépülésére vonatkozó adatok. A község a múltban melyik vármegyéhez tartozott és onnan mikor kebeleztetett át? Volt-e és mi a korábbi vagy történeti neve, hivatalos nevén kívül más használatos neve, esetleg mi a nemzetiségi neve? Település esetén kik és honnan jöttek a községbe?

2. Területváltozások, határrész (puszta) átcsatolások; községegyesítés, beolvadás vagy kiválás történt-e 1871. óta, mikor és mily körülmények között? (A vonatkozó hivatalos adatok, rendelet száma, közlendők.)

Köztudomás szerint minő elpusztult falvak feküdtek egykor a község határán. (Rendszerint a dülő-nevek vagy a községbe olvadt puszták neve alapján.)

3. A község jellege 1848 előtt a telekkönyvi- és urbéri adatok szerint (város, mezőváros, szabad vagy urbéres község stb.)

4. A község jellege 1871. után. E tekintetben voltak-e szervezeti változások (átalakulás, visszafejlődés).

5. Anyakönyvi szervezeti változások. A község melyik területhez tartozott, mikor történt a változás és mily rendelet alapján (az anyakönyvi feljegyzések szerint).

6. Vannak-e a község életében és szervezetében eredeti és különös (máshol nem található) intézmények, említésreméltó események, leletek? (a köztudomás vagy monografiák szerint).

lásd külön melléklet. -

/.

/.

mezőváros

Nagyközség

/.

lásd külön melléklet. -

B) A község földrajzi leírása.

1. A község (falu) és határának fekvése (a szomszéd falvaknak és távolságuknak megjelölésével).

A község határa síkság, dombos vagy hegyes vidék, erdős vidék-e?

A község magaslatai és vizei (folyó, patak, tó, nagyobb mocsarak).

2. A község területének nagysága:

Művelési ágak szerint:

3. Tartoznak-e a községhez önálló puszták vagy havasok (külön kataszteri részlet alatt felvett területek) és mi a nevük?

Vannak-e a község határával össze nem függő határrészek, hol, mily név alatt és mekkora a terjedelmük?

4. Vannak-e a békekötés folytán elszakított részek és ideiglenesen a község hatósága alá helyezett idegen határrészek, melyik községből valók és mily terjedelműek (kataszteri, esetleg más adatok alapján)?

A község vázlatos térképe csatolva ..... db
nincs csatolva.

C) A község népességi viszonyai.

1. Mennyi a község lakossága?

A lakosság megoszlása, vallás szerint:

nemzetiség szerint:

2. A lakosság elhelyezkedése általánosságban, (belterületen, tanyákon vagy felváltva; lélekszám szerint megjelölve).

Vannak-e népesebb lakott helyek, telepek; a falutól milyen távol és mennyi a lélekszámuk?

3. A népesség zömének foglalkozása (földmivelés, ipar, bányászat, földmivelési vagy ipari napszám-kereset stb.).

4. Hány ház és hány lakásrész van a községben a házasodási adatok szerint, külön feltüntetve az egyes pusztákat, különálló vagy odaosztott területeket.

A községben levő állami és más középületek.

Majos 3 km. Borlyhadvarasd 8 km. Fabód 10 km.
Kakasd 8 km. Borzsony 3 km. Csikó 7.5 km. Sli.
das 6 km. Püspökánadása 12 km. Nagymanjok 6 km.
Kismánjok 8 km. -

dombos, de nagyrészt síkság.

Völgyeségi árkok.

5289 kat. hold (birtokivék adatai alapján).

3465 k. hold szántó, 766 k. hold rét (kaszáló),
238 k. hold szőlő (beültetett), 143 k. hold
legelő, 38 k. hold ^{kert}erdő, - k. hold
nadas, 339 k. hold terméketlen (ut, szikla, homok,
mocsár, kőbánya).

/.

/.

/.

/.

6750 lélek.

2200 r. kath., 5 g. kath., 225 ref.,
2000 ág. h. ev., 2070 izr., 250 egyéb
3000 magyar, 3700 német, - tót,
- rutén, - oláh, - horvát,
50 egyéb.

Belterületen 6400 lélek

Külterületen a községtől 4 km. távolságban
350 lélek

földmivelés ipar és kereskedelem.

781 ház, 3372 lakásrész.

Községháza és főrendelbírói hivatal, a többi
hivatal belterületen.

II. A község szervezete, beosztása és közérdekű viszonyai.

A) Községi szervezet.

1. Elöljárók.

(Nem névszerint töltendő ki.)

Rendszeres tisztviselők és alkalmazottak.

(Kisközségben csak a székhely község lapján kell kitölteni.)

Napidijas irodai alkalmazottak:

Szegődményes alkalmazottak:

A jegyzőség székhelye és távolsága:

2. A községi képviselőtestület létszáma:

Községi képviselő-választókerületek száma, elnevezése, hány tagot választ.

3. Meg van-e bizva a község gyámhatósági hatáskörrel. Van-e gyámpénztára?

B) Általános közigazgatási beosztás.

4. A vármegye székhelye és annak távolsága. (a község központjától, távolsági térkép adatai szerint járható útvonalon):

A járás székhelye és távolsága: (ugyanugy) Országgyűlési (nemzetgyűlési) választókerület székhelye és távolsága:

Törvényhatósági bizottsági választókerület székhelye és távolsága:

C) Rendészeti igazgatás.

5. A csendőrség és folyamórség székhelye és távolsága:

Van-e a községnek rendőri őrszemélyzete és hány tagból áll?

Van-e a községben toloncállomás?

Fel van-e ruházva az előjáróság cselédügyi bíraskodással (1876: XIII. t.-c.; 1907: XLV. t.-c.)

6. A községi tűzoltóság szervezete:

7. Van-e a községnek jóváhagyott szabályozási terve?

Van-e járdalerakási szabályrendelete?

Bíró, Törvény- (másod-) bíró. 12 esküdt,
(tanácsbeli). Pénztárnok. Közgyám

4 jegyző, 1 segédjegyző, 1 orvos
1 állatorvos, 4 irodai alkalmazott,
- pénztári alkalmazott, - egyéb alkalmazott (utbiztos stb.)

3 fony. adóellenőr, egy napidijas. -
1 kjsbíró (küldönc), 4 bába,
1 hiv. orvosa 1 kezbesítő
- éjjeli őr és - gazdasági alkalmazott.

..... km.
20 virilista, 20 választott tag, 10 pót tag

- A község 2et választókerületet alkot.
Alsó és felső kerület 10-10 roudes tagot választ. -

Rekizárd 22.5 km.

Járdai székhely. - km.

..... km.

Helyben km.

Helyben csendőrség km.

Van, 0 tag. Nincs.

Van. Nincs.

nincs

Hivatásos, önkéntes, (gyári stb.) tűzoltóság 60 tag.
Kötelezett tűzoltóság.

Van. Nincs.

Van. Nincs.

- 3 -

D) Szociális igazgatás.

8. Körorvos székhelye és annak távolsága: Helyben. km.
Hány magánorvos lakik a községben: négy.
Községi bábák száma: négy.
Körbába lakóhelye és annak távolsága: / km.
Okleveles magánbábák száma: öt.
Legközelebbi gyógyszerár hol van és milyen távol? Helyben két gyógyszerár km.
Legközelebbi kórház hol van és milyen távol? Szekszárd 22.5 km.
Van-e szegényház vagy más jóléti intézmény? Van községi szegényház Nincs.
(Árvaház, gyermekmenhely telep)
9. A gondozott szegények száma: 9. intézeti ápolásban, - magán ápolásban.
Elhagyott gyermekek száma? négy. gyermek.
10. Milyen a község ivóvize? Jó! Itató!
Van-e ártézi kutja vagy vízvezetéke? Igen.
Kutviz, folyóvíz, egészséges, ártalmatlan, jó.
Van-e csatornázása? nincs.
11. Korcsmák és vendéglők száma? 9. korcsma, 4. vendéglő, 2. kávéház.
Van-e szálloda, fogadó és hány? Két szálloda.
Van-e községben közfürdő? Igen.
12. Van-e a község határában gyógyfürdő, üdülő vagy nyaraló-telep és milyen távolságra? nincs.
A fürdőtelep gyógyfürdővé van-e nyilvánítva?

E) Törvénykezési beosztás.

13. Kir. törvényszék székhelye és távolsága: Szekszárd 22.5 km.
Kir. járásbíróság székhelye és távolsága? Helyben. km.

F) Pénzügyi beosztás.

14. Kir. pénzügyigazgatóság székhelye és távolsága: Szekszárd 22.5 km.
Kir. adóhivatal székhelye és távolsága: Helyben. km.
Kir. pénzügyőri szakasz, vámőrs, vámőrségi kirendeltség, székhelye és távolsága: " km.
Kataszteri felmérési felügyelőség székhelye és távolsága: Pécs 46. km.

III. Közművelődési viszonyok.

A) Közoktatásügy.

1. Hány és milyen jellegű és fokozatu népiskola van a községben, (megjelölve a tantermek és tanerők számát: állami, közs., felekezeli isk., elemi, felsőbb népisk., polgári iskola stb.)

2. Középkiskolák vagy más szakiskolák (iparosanociskola, gimn., reálgimn., reál iskola stb.) Azok jellege, tantermek és a tanerők száma:

3. Óvodák jellege, száma és tanereje:
Nyári menedékház van-e?

4. Testnevelés szervezete. Levente egyesületek:

5. Kir. tanfelügyelőség székhelye és annak távolsága:

B) Vallásügy.

6. Vannak-e a községben anyaegyházak és milyenek? Ha a község fiókegyházat alkot, hol van az anyaegyház és mily távol (bevett és elismert felekezetek szerint sorolandó fel.) A községbeli egyházak melyik püspökséghez, illetőleg egyházkerülethez tartoznak:

Izraelita anyakönyvi kerület székhelye és távolsága:

7. Van-e a községnek kegyuri joga, vagy Canonica visitation alapuló, vagy a hívők helyett átvállalt kötelezettsége és mily teherrel jár?

8. Az egyházi adózás rendszere. Felekezetek szerint: (párber és egyénenkint időről-időre kivett adó stb.)

Milyen egyházi szervezetek vannak még a községben? (Bevett és elismert felekezetek szerint.)

9. Van-e r. kath. egyháztanács? Esetleg az egyházközség ügyeit az iskolaszék vagy a képviselőtestület intézi-e.

C) Kulturális intézmények.

10. Múzeum, könyvtár vagy hasonló intézmény?

11. Műemlék, természeti emlékszobor, honvéd-emlék vagy elesett hősök emléke?

12. Van-e állandó vagy időszakos színház, műkedvelő előadások stb. Mozgóképek.

Kulturális egyesületek.

13. Gazdakör, kaszinó, dalosegylet, munkás-egylet, egyéb kulturális egyesületek (névszerint felsorolva.)

R. kath. népiskola. 8 tanterem. 6 tanerő. } R. Kath. polgári iskola, 5 tanterem, 6 tanerővel
 Ang. ev. " 4. " 4. " }
 Ref. " 1. " 1. " }
 Katol. ev. " 1. " 1. " }
 Ort. ev. " 2. " 2. " }

Mag. h. reálgimn. II. tanteremre van a tanerők száma 15.
 Iparos tanerők iskola, egy tanterem. 5 tanerő. -

Egy közös óroda 1. tanterem, 1. tanerő. -

Nyári menedékház 1. " 1. " -

Levente egyesület 350. becsorvazott taggal. -

Székhely távolsága 22,5

km.

1. R. Kath. 2. Gy. h. ev. 3. Református. 4. Katol. ev. 5. Ort. ev.
 Bar. fiókegyház. Japán egyház Budapeston /
 1. Péc. 2. Dunántuli. 3. Dunántuli püspökséghez. -

Helyben. -

Háplántartás költségeihez 169. arany kor. -

Egyházközség hitközségi adó. R. Kath. egyháznál egyénenkinti párber.

Baptista. -

R. kath. képviselőtestület és iskolaszék. -

Honvédszobor (1870.) Hősök szobra. -

Időszakos színház és mozgóképek. -

1. Polgári kaszinó

2. Kórus

3. R. Kath. kör

4. Protestáns kör

5. " nőegylet

6. Gy.

7. Gy. leányklub.

- 5 -

8. Kath.

9. Protestáns leány és leány egyesület

10. R. Kath.

11. Kórus és ifj. önképző kör

12. Sport és önképző kör

13. Pétermann-féle tornaezred.

IV. Forgalmi és gazdasági viszonyok és igazgatás.

A) Közlekedésügy.

1. A község forgalmi helyzete. Fő közlekedési vonala (országút, megyei út, annak elnevezése, esetleg a községtől való távolsága). A község határában fekvő hidak, kompok, révek stb.

2. Vasuti összeköttetése, fő- vagy mellék-vonalak, van-e vasuti állomása, mi az elnevezése, megállóhelye, marha és egyéb rakodóhelye? Ipari és kisvasutak. Közuti vasutak.

Hajóösszeköttetés, a község mentén vagy attól mily távolságra, melyik folyón, hol a hajó állomás?

Van-e posta, távirda, távbeszélő állomása?

3. Melyik községi közlekedési utvonálhoz járul hozzá a község?

Községi (közdtől) utak hossza?

Van-e kövezet-vámszedési joga.

B) Földművelésügy.

4. Birtokviszonyok. Nagybirtokok (1000 holdon felül) száma és terjedelme tulajdonosok szerint. Középbirtokok száma és terjedelme. (100—1000 hold) Kis és törpebirtokok átlagos kiterjedése. A község gazdasági jellege a lakosság zömének foglalkozása szerint:

5. Művelési rendszer. Van-e nyomásos gazdálkodás. Szervezve van-e a birtokossági tanács?

Van-e közös legelő? Hány és mily terjedelmű?

Van-e külön szervezete (legeltetési társulat)?

Van-e legelő-rendtartás?

Van-e közös erdő? Van-e szervezete?

Erdőgondnokság székhelye és annak távolsága.

Van-e hegyközség, hány és mily terjedelmű, (elnevezésük szerint) és melyik borvidékhez tartozik.

6. Van-e községi faiskola, mily terjedelmű?

Be van-e ültetve?

Pécs - Kékeszard megyei út elágazódik
Somborai, Komba, Bátorok felé. —

Hidas-Bonyhád vasút állomás. Somborai - Bátorok
út - Bajai vonal mentén. Rakodóhelyek. —
Transdanubia görmalomig Hidas-Bonyhád
közötti R.F. rendszer nyomtávon vasút szárnya. —

Baja. Sombori. = 30 km. - 60 km. —

Helyben. —

Bonyhád - Lengyel. Bonyhád - Kőgyőse.

12. km.

Igen. — Nem.

Ezer holdon felül nincs. 360 hold. Weber Kálmán...
átlagos kiterjedése a kis és törpe birtokoknak
6-20 hold.

mező- vagy erdőgazdaság, szőlőművelés, kertészet stb.

Nincs nyomásos gazdálkodás. —
Nagybirtokossági tanács szervezve van. —

143 hold. —

Igen. —

Igen. —

Igen. —

Kékeszard 22.5. —

Igen. 1200 m².

Igen.

V. Községi vagyon és háztartás.

1. A község tulajdonát képező középületek és helyiségek száma.

Hivatalos célokat szolgáló épületek (jegyzői, orvosi, tanítói lakás: a házak, a lakások és azok lakrészeinek száma).

A körjegyzői, körorvosi lakás, a székhely község vagy a községek közös tulajdona-e (csak székhely községben tölthető ki)?

2. A község tulajdonát alkotó ingatlan vagyon

Mennyit kezel házilag, haszonbérileg, kishaszonbérletben?

Jegyzők és alkalmazottak földjavadalma (az állások szerint felsorolva). Mily kiterjedésű.

Melyek a lakosság hasznára szolgáló ingatlanok (legelő, erdő, kavics, homokbánya stb.)

Községi közüzemek (a község tulajdonában) világító és vízművek stb.

3. Egyéb vagyon és értékek. Hasznos jogok. Községi takarékpénztár. Községi korcsma stb.

4. A községre kivetett egyenes adók összege:

5. Fel nem sorolt más községi és közjöveldelmek.

Községháza 12. helyiséggel. Kőr-ovoda 4-4 helyiséggel. Községi ház 6. helyiséggel. Társasági ház 10. helyiséggel. Községi ház 3. helyiséggel.

50. kat. hold szántó és rét,

legelő, kat. hold erdő,

egyéb 20. hold.

Nis haszonbérletben az egész

Közs. vezetés jöved. 1 k 1560 f. d.

143. hold legelő

/

Vásárlásjog.

Földadó 21.014. K 98 f. Házadó 11.771 K

96 f. Ált. kereseti adó 31.451 K 50 f. Társulati adó

6861 K 70 f. Vagyon- és jöv.

adó 6.851 K - 26.069 K - f.

Fogyasztási adó 336.000.000 Kor.

Fogyalmi " 480.000.000 "

VI. Mily feladatok megoldása volna a legszükségesebb a községben?

Vasutvonal kiépítése. Utomai kiterjesztés Tével felé.

A község pecsétjének lenyomata:

L. M. M. M.
Községi (kör-) jegyző.

- 3 -

Bonyhád nagyközség vázlatos története.

A Cikótól - Bonyhád - Paradicsom puszta - Szentgál felé terjedő széles völgyet már az őskorban elég sűrűn lakták. A főtelep Bonyhád-tól északra fekvő, ugynevezett "Leseb^{rg}" lejtőjén volt, hol sűrűn egymás mellett találhatók a beszakadt, sártapasztásos putrilakások és ezek tűzpatkái, mellettük elszórt őrlőkövek, kőeszköz és edénytöredékek. A széles völgy egy óriási, halban gazdag vízmedence volt, a dombokat vadban dus erdők borították, mely körülmény az ősember letelepődését föltétlenül előmozdította. Ha hozzá vesszük még, hogy a közeli Mecsekhegység nagybecsben tartott szilixeket is szállította, úgy Bonyhád völgyét az őskor egyik főtelepének mondhatjuk megyénkben. A jövő behatébb kutatásai fognak erre fényt deríteni. Az ősember telepeit, illetve az említett dembláncekat már a rómaiak előtt a kelták legkésőbb esetleg a Krisztus utáni VI-X-ik században az avarek terrass védő-művé alakították át, melynek nyomai messziről nézve is szembeötlenek. E kerből számos bronz eszköz és edény került megyei és országos muzeumba.

Bonyhád valószínű bronzkori depot-lelő hely. A pentos lakóhelyek és temetők azonban e kerből nincsenek még felkutatva. Történelmi valószínűség szól emellett, hogy rómaiak is elsősorban a barbár népek telepeit szállták meg, tehát Bonyhádét is. A "Hidas-Bonyhád" állomása melletti területet a nép "Dreibü^{cke}"-nek nevezi, mely elnevezés a történetírók kutatása szerint a latin "Tripente" vagy "Pens Sociorum" elnevezésétől származik. Állítólag Pécsről - Pécsváradon - Bonyhádon át vezetett volna az egyik római út, bár újabban "Tripente" vagy "Pens Sociorum"-et Dembovárra teszik. Annyi bizonyos, hogy rómaiak lakhattak itt, mert római érmekek még most is kerülnek felszínre és a róm. kath. parochia folyosóján egy befalazott római sirkő töredék is maradt ránk. Sőt a vélt római uton a lógiók által készített tégladarabok találhatók.

A mindent elsöprő népvándorlás Bonyhád völgyét is feldulta. A "Leseberg" gazdag kő és bronzkori telepeit valószínűleg e népek rabolták ki, mert az eddig megtalált sírek teljesen ki vamaⁿ fészta, a csemtvázak össze-vissza szórva. Esetleg már magyarok is akkor telepedtek itt le, mert e kerből jellegzetes magyar vasbuzogány találtatott. Lehet azon

leányegyházat alapítottak és a majesi egyházhoz csatlakoztak. II. József türelmi parancsára aztán a reformátusok 1787 évben újból templomot és iskolát építenek, 1788-ban az evangélikusok építenek iskolát és szereznek házat. Az evangélikusok első tanítója Herman Pál akadémiát végzett ember volt, később a császári hadseregben az őrnagyi rangot érte el. Templomukat 1795-ben kezdték építeni, de anyaegyház csak 1816-ban lett. Az egyházi épületek ugy látszik ez időben még szalma, vagy nádfedelesek lehettek, mert 1781-ben május 29-én a katolikus plébánai ég le 75 házzal egyetemben, 1793-ban a zsidó templom és a mellett álló zsidó házak, 1795-ben az evangélikus iskola, melyből csak nagynehezen lehetett az iskolák gyermekeket kimenteni.

Az 1849-iki szabadságharc előtti időben a bonyhádi Perczel, Kligl, Zbiske, Nunkevics, Kun, Kardos s Kajdöcsi családok alatt Bonyhád mint iparúzó mezőváros szerepel. Ez években tartózkodik a bürzsönyi Perczel családnál Wörösmarthy Mihály keszterusi költőnk mint nevelő, ki Egyed Antal bonyhádi rom. kath. plébánossal - ki maga is költő volt és az Ovidiust fordította latinról magyarra - barátságot tartott. Állítólag Wörösmarthy nevezte volna el Bonyhád egyik dűlőjét "Széplak"-nak. Az evangélikus egyház feljegyzéseiből tudjuk, hogy a szabó, molnár, kovács, bogár, takács és képfestő iparosoknak külön-külön céhjük és céhmesterük volt. Spiesz Lőrinc mesterleveléből / kiállitva Pozsonyban 1841-ben / látjuk, hogy az akkori főváros iparosaival is élénk összeköttetésben álltak.

A szabadságharcban az utolsó bonyhádi 48-as henvéd Reinwald Ádám bemondása szerint Perczel Mór henvéd tábornok seregében sok bonyhádi önként állt be és segített megverni Ozeránál a horvátokat. Bonyhád különben a mórági községi levéltár iratai szerint egy henvédelmi bizottság székhelye volt, mely toborozott, utasításokat adott és hadipénzeket is kezelt. Vitéz tábornoka a kálváriai hegyi temetőben álmedja Nagymagyarország feltámadását. A Bach-korszakban innen dirigálták a Bezirklerok a mai járáshál nagyobb területet. A bonyhádi, kakasdi és mórági községi levéltár adatai szerint ők hozták be a világháberuból is ismert élelmiszer rekvirálást és maximalást. Hogy rendeleteik gyorsan kézbesíttessenek már az 1850-es évek elején Bonyhádon pósthivatalt állítanak fel. A volt henvédek közül többet soroztak be a veneziai és lombardiai hadseregbe. Erre vall a községi bíróség a vidékről intézett hivatalos rendelet.

A kiegyezés utáni időkben Bonyhád gyors virágzásnak indul, öt irányban épül kövesut, úgy, hogy a völgyesség kereskedelme és ipara itt össz. pontosul, 1870-ben szellemi gécponttá is lesz, mert akkor helyezik át Sárszentlőrincről az evangélikus algimnáziumot, melybe Petőfi Sándor is járt - még azt a padot is őrzik, melyben Petőfi mint diák ült, ezt onnant tudjuk, hogy annak idején nevét a padba bevészte - napjainkban is megyénk legelőnkebb iparos és kereskedő községe. Van gőzmalma, villanytelepe, zománc, cipő, olaj, műbater és tejtermék gyára, s ezenkívül több téglá és mészégetője. A társadalmi és szellemi élet igen kifejezett, amit előmozdítanak a község különböző egyesületei és körei. A evangélikus algimnázium 1907 évben fejlődött főgimnáziummá s azóta ezen német ajkú vidéken a magyar nemzeti érzés híj terjesztője s a magyarság valóságos szellemi kincstára. A leány növendékek nevelésére szolgál az intézményekkel internátussal és konviktussal egybekötött IV osztályu polgári leányiskola, melyet hazafias szellemben az Irgalmas Nővérek vezetnek. A község belterülete újabban kezd épülni s egyuttal szépülni is. A város nagyobb részében ma már aszfalt járda van, a fő-terén ártézikut. A kiegyezés utáni korban Bonyhád a többé nevezetes férfiut adott a hazának, Igy Perczel Dezső volt m. kir. belügyminisztertés Perczel Béla volt m. kir. igazságügyminisztert.

Középületei közül kiemelendő a fő-téren levő barokk stíli rom. katolikus templom, a heesszu frontot elfoglaló község háza, a román stíli neeolog zsinagóga, der stíli eszlepaival, az evangélikus reálgimnázium, valamint a rom. kath. irgalmasrendü zárda, internátusával és tápintózetóvel. Művészeti értéket képvisel az 1800-as évek elején emelt barokk stíli Szentháromság szeber, valamint az 1925-ben emelt Hősök-emlékszebra, mely 210 bonyhádi elesett hős nevét örökíti meg az utókornak.

A Károlyi forradalom és ugynevezett kommun alatt Bonyhád nagyközség anyagiakban keveset vesztett, mert Bonyhád és józan népe nem ült fel a népbelondítóknak, dacára ennek terror katonasághez többször volt része s ezek a hazafias érzésü polgárságot erőssen zaklatták. Ujabb időben Bonyhád lelkes intelligenciája erős kézzel, de jóakaratu megértéssel a vezetést magához ragadta s a németajkú de magyar érzésü lakósságot nemzeti szellemben neveli, hogy annakidején mint egy test és egy lélek Nagymagyarországot vissza-szerezhessük.

A Károlyi forradalom és ugynevezett kommun alatt Bonyhád nagyközség anyagiakban keveset vesztett, mert Bonyhád és józan népe nem ült fel a népbelondítóknak, dacára ennek terror katonasághez többször volt része s ezek a hazafias érzésü polgárságot erőssen zaklatták. Ujabb időben Bonyhád lelkes intelligenciája erős kézzel, de jóakaratu megértéssel a vezetést magához ragadta s a németajkú de magyar érzésü lakósságot nemzeti szellemben neveli, hogy annakidején mint egy test és egy lélek Nagymagyarországot vissza-szerezhessük.